

OSMANLI MAARİFİNDE MUALLİM MOTİVASYONU KAYNAKLARINDAN MAARİF NİŞANI VE FAZİLET MÜKÂFATI

Ayhan DOĞAN * Sadık ÇETİN **

Öz

Toplumun her alanında olduğu gibi eğitim öğretim hayatında da kişinin harekete geçmesini sağlayan etkenler bulunmaktadır. Bu etkenler genel olarak motivasyon kavramıyla ifade edilmektedir. Türk maarif hayatında teşvik ve terğip olarak ifade edebileceğimiz dışsal motivasyon kaynakları maarif tarihimizde önem verilen konulardan olmuştur. Osmanlı maarif bürokrasisinin eğitimin en önemli uygulayıcısı olan muallimlerin teşvik edilmesi amacıyla çıkarmış oldukları maarif nişanları bu konudaki uygulamalara güzel bir örnektir. Diğer bir motivasyon kaynağı olarak fazilet mükâfâtı muallimlerin eğitim konusundaki gayretlerini artırma yönünde gerçekleştirilmiş önemli bir düzenlemedir. Bu çalışmada maarif nişanı ve fazilet mükâfâtı konusunda çıkarılan nizamname ve vakıfnameler incelenmiş ve öne çıkan örneklerle yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Maarif, Motivasyon, Maarif Nişanı, Fazilet Mükâfâtı

---

* Doç Dr. Gaziantep Üniversitesi Gaziantep Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitimin Felsefi Sosyal ve Tarihi Temelleri ABD, ayhandogan@gantep.edu.tr

** Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi Gaziantep Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitimin Felsefi Sosyal ve Tarihi Temelleri ABD, sdkctn2@gmail.com

THE DECORATION OF EDUCATION AND THE AWARD OF MERIT IN SOURCES OF TEACHER MOTIVATION IN THE OTTOMAN EDUCATION

Abstract

There are factors which enable the person to take action in the life of education as it is in every area of society. These factors are generally expressed with the concept of motivation. The external sources of motivation which we will be able to express as teşvik and terğib in Turkish education life, became from the subjects which we gave importance in our education history. The decoration of education which Ottoman education bureaucracy formed with the aim of promoting the teachers who were the most important applicators of education, is a beautiful example in this subject. The Award of Merit is an important arrangement which was realised on the way of increasing the efforts of teachers in the subject of education as another source of motivation. The regulations and documents of foundation which were formed in the subject of the decoration of education and award of merit were examined in this study and the place was given to the examples becoming prominent.

Key words: Education, Motivation, The Decoration of Education, The Award of Merit

1. GİRİŞ

Motivasyon kavramı “bir davranışı belirleyen çeşitli fizyolojik, ruhbilimsel, toplumsal vb. güdüleri dile getirmektedir” (Hançerlioğlu, 2012: 182). Gdülenme olarak da ifade edilen motivasyon “içsel isteklerin ya da dışsal olayların belirlediği gereksinimi gidererek hedefe ulaşmak için organizmanın davranışa hazır hale gelmesi” anlamına gelmektedir (Bakırcıoğlu, 2012:406). Maarif tarihimizde kişinin istenilen hedefe yönlendirilmesi konusunda teşvik ve terğib kavramlarının sıkça kullanıldığı görülmektedir. Teşvik, isteklendirme, terğib ise rağbet ettirme anlamına gelmektedir.

Maarif tarihimizde devlet idarecilerinin ilmi ve ilim ehlini teşvik ettikleri bilinmektedir. Nitekim Türklerin İslamiyet’i kabulünden hemen sonra Karahanlılar döneminde Buğra Han Harun, Yusuf Kadir Han, İlig Nasır Han gibi hükümdarlar bilim adamlarını korumuş, Semerkant, Buhara, Balasagun ve Kaşgar gibi önemli ilim merkezlerinde birçok medrese vücuda getirilmiştir. Bu süreçte Farabi, Sicistanlı Ebu Süleyman bin Mehmet, Harezmi Musa Kardeşler, Biruni ve İbn-i Sina gibi değerli birçok ilim adamı yetişmiştir. Bu sayede ilim hayatı ülkenin dört bir tarafına yayılmıştır. (Akyüz, 2007: 21-22). Ayrıca Anadolu’nun fethinden hemen sonra kurulan beylikler Anadolu’nun dört bir tarafına medreseler inşa etmişlerdir. Nizameddin Yağlıbasan tarafından yaptırılan Niksar’daki Yağlıbasan Medresesi ve Tokat’taki Yağlıbasan (Çukur) medrese Türkiye’de inşa edilmiş olan en eski medreseler olarak bilinmektedir (Kuran, 1968:39). Anadolu Selçukluları ve beylikleri zamanında da Konya’da Sırçalı, Karatay, İnce Minareli Medrese, Mardin’de Kasımiye, Zinciriye ve Hatuniye, Erzurum’da Çifte Minareli Medrese gibi birçok medrese inşa edilmiştir (Akyüz, 2007:48). Uzunçarşılı, XIV. ve XV. Asırlarda Anadolu’daki ilmi ve içtimai müesseseler konusunda verdiği ayrıntılı bilgilerin sonunda “... hele bu asırdaki Türk memleketleri müesseseleriyle Avrupa’nın aynı müesseseleri karşılaştırılınca Türklerin on dört ve on beşinci asırlardaki ilmi ve içtimai mevkileri tamamen tebarüz etmektedir” demektedir (Uzunçarşılı, 1998: 234).

İlim adamlarının teşvik edilmesi Osmanlı Devleti’nin ilerleyen dönemlerinde de devam etmiştir. Nitekim Fatih Sultan Mehmet, Otlukbeli Savaşı sonrasında tanıştığı ve ilmine hayran kaldığı Semerkant Rasathanesi âlimlerinden Ali Kuşçu’yu İstanbul’a davet etmiştir. Elçilik görevinin bitmesinden sonra İstanbul’a gelen Ali Kuşçu, yol boyunca birçok hediye ve armağanlarla taltif edilmiş ve kendisine Ayasofya müderrisliği tevcih edilmiştir (Aydın, 1989: 408).

Yükselme dönemi Osmanlı padişahlarının ilme ve ilim ehline gösterdiği ilgi konusunda 4 Ağustos 1868 tarihli Hürriyet Gazetesinde önemli ifadeler yer verilmiştir. Osmanlı Devleti'nin gerilemesinin konu edildiği makalede Fatih devrinden itibaren ardı ardına gelen hükümdarların ilme verdikleri değer nedeniyle Fatih devrinden Kanuni devrinin sonuna kadarki 120 senelik dönem *sanki bir tek maarifperver padişah* dönemi olarak tanımlanmıştır. Bu dönemdeki padişahlar İran, Horasan ve Mısır gibi önemli ilim merkezlerinde şöhret kazanmış olan ilim adamlarını değişik hediyeler ve taltiflerle Osmanlı Devleti'ne getirtmiştir. Bu âlimlere yazdıkları her bir eser için rütbe ve terakkiler verilmiştir (Hürriyet, 1285: sayı 6).

Osmanlı Devleti'nin bürokratik ve askeri sistemi içerisinde başarılı kişilere sorguç, tuğ, avize ve çelenk gibi değerli hediyeler takdim edilir ve bu şekilde taltif edilirdi. Ödüllendirilme amacıyla nişan geleneğinin ilk örneğinin III. Selim döneminde; madalya ile ödüllendirilmenin ilk örneklerinin ise batının etkisi ile II. Mahmut zamanında başladığı bilinmektedir. Nitekim 1798 yılında Ebu Kır'da Fransız donanmasının yakılması üzerine İngiliz Amiral Nelson'a kıymetli bir çelenk gönderilmiştir. Çelenk içinde nişanlar da takdim edilmiştir. 1812 yılında II. Mahmut döneminde eski nişanlar kaldırılmış ve askeri dereceleri belirten yeni nişanlar oluşturulmuştur. Yine bu dönemde İftihar nişanları çıkarılmıştır. Sultan Abdülmecit döneminde İmtiyaz nişanı adında yeni bir nişan çıkarılmıştır. Batı tarzındaki ilk nişan ise 1852 yılında ihdas edilmiştir. Mecidi nişanı olarak bilinen bu nişanın ihdası üzerine İftihar nişanı kaldırılmıştır. Sultan Abdülaziz devrinde Nişan-ı Osmani oluşturulmuştur. Sultan II. Abdülhamit devrinde ise savaş, deprem, yangın vb. darlık zamanlarında yaptığı hizmetlerle öne çıkan kadınlar için *Şefkat Nişanı*, fevkalade hizmetleri görenler için *Nişan-ı Âli İmtiyaz* ve 1893 yılında *Hanedan-ı Âli Osman* nişanlarının çıkarıldığı görülmektedir (Artuk, 2007: 155).

Yukarıda ifade edilen iftihar nişanı, mecidiye nişanı vb. nişanlarla Osmanlı bürokratik hayatı içindeki görevliler taltif edildiği gibi maarif hayatının temsilcileri de ödüllendirilmiştir. Bu konuda Osmanlı Arşivi Taltif Fonu içerisinde birçok örnek bulunmaktadır.* Bu örneklerin yanında memurların özlük bilgilerini içeren *sicill-i ahval* kayıtlarında kişinin almış olduğu ödüller konusunda ayrıntılı bilgiler mevcuttur. Bu bağlamda muallimlerin mesleki motivasyonlarının artırılması amacıyla düzenlenmiş olan teşvik unsurlarından *Maarif Nişanı* ve *Fazilet Mükâfatı* incelenecektir. Bu iki teşvik unsurunun eğitim ortamında kullanılması için düzenlenen nizamnameler, içerikleri ve eğitim sahasındaki örnek uygulamaları ele alınacaktır.

2. YÖNTEM

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi çerçevesinde yürütülmüştür. Doküman analizi araştırma konusu olgularla ilgili belgelerin analizini kapsamaktadır. Bu yöntem özellikle tarihçiler, dil bilimciler ve antropologlar tarafından sıklıkla kullanılan bir yöntem olarak bilinmektedir (Şimşek ve Yıldırım, 2011: 187).

---

* Nisa Hastanesine bağlı Acezehanede bulunanlar tarafından işlenerek Padişaha sunulan eşyadan dolayı acezehanede çalışan Sofyalı Zehra Hanım ve muallimleri Fatıma Hanım'a İftihar madalyası verilmesi konusunda bkz. BOA.İ.DH. 1226/95963; Emrâz-ı Nisâiye (Kadın hastalıkları) adında Fransızca bir kitap tercüme eden Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Kadın Hastalıkları muallim muavini Tabip Kolağası Mustafa Efendi'ye İftihar madalyası verilmesi konusunda bkz. BOA. İ.DH.1240.97179; Üsküp Jandarma Mektebi Müdürü Hafız Mehmet ve mektep muallimlerinden Neşet Efendi'ye İftihar madalyası verilmesi konusunda bkz. BOA.BEO.3915/293586. Mekteb-i Tıbbiye muallimlerinden Nuri Efendi'nin tercüme ettiği *Nüzhetü'l-Fehum fî Tahlilî's-Semum* adlı eserden dolayı mecidi nişanı ile ödüllendirilmesi hakkında bkz. BOA.İ.DH.583/40585: lef 3; Yenişehir Mekteb-i Rüşdiyesi muallim-i evveli ve İdadiye-i Mülkiye Müdürü Mahmut ve Hamdi Efendilere çalışmaları nedeniyle beşinci rütbeden mecidi nişanı verilmesi hakkında bkz. BOA.MF.İBT.8/22.

2.1. Verilerin Toplanması

Çalışmada değerlendirilen belgeler Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi fonlarında bulunan Bab-ı Asafi Nişan Defterleri, İrade Taltifat, Bâb-ı Âli Evrak Odası, İrade Dahiliye, İrade Dosya Usulü, İrade Meclis-i Mahsus, Maarif Nezareti Heyet-i Teftişiyeye, Maarif Nezareti Mektubi, Maarif Nezaret-i Tedrisat-ı İbtidaiyye ve Şura-yı Devlet tasniflerinden taranmıştır. Ayrıca Cumhuriyet Arşivi fonlarından da tarama yapılmıştır. Bu belgeler 1868-1925 yılları arasına tarihlenmektedir. Ayrıca döneme ait resmi ve özel gazetelerden; mevzuatın yayımlandığı Düstur dergisi ve ilgili literatürden de taramalar yapılmıştır.

2.2. Verilerin Analizi

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı ve Cumhuriyet Arşiv fonlarından ve diğer kaynaklardan tespit edilen belgeler öncelikle kronolojik olarak sıralanmış ve çalışma başlıklarına göre tasnif edilmiştir. Bu aşamadan sonra belgelerin içeriği analiz edilerek sentez sürecine geçilmiştir. Çalışma esas olarak Maarif Nişanı ve Fazilet Mükâfatı ana temalarında ele alınmıştır. Bu iki başlık altında ödül ve nişana layık görülenler somut örneklerle incelenmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Maarif Nişanı

Maarif Nezareti'nden Bâb-ı Âliye gönderilen 1 Mart 1326 (14 Mart 1910) tarihli yazıda diğer memleketlerde ilmi çalışmalar ve dilin yaygınlaştırılması amacıyla maarife özel nişan ve madalyaların bulunduğu ifade edilmektedir. Osmanlı Devleti'nde de müderrisler ve muallimlerden ilim hayatının yaygınlaştırılması konusunda ciddi mesai harcayanların ödüllendirilmesi amacıyla maarife mahsus

bir nişanın hazırlandığı belirtilmiştir. Hazırlanan nişan henüz maarif nişanı olarak ifade edilmemiştir. Söz konusu belgede müderris, mekatib-i âliye ve tâliye muallimlerinden ilmin gelişmesinde gayret gösterenlerin ödüllendirilmesi için verilecek olan bir *mükâfat-ı tedris nişanı* ve iptidai eğitimi ve Osmanlı Türkçesinin yaygınlaştırılması konusunda gayreti görülenlere ise bir *mükâfat-ı tedris madalyasının* verilmesi için hazırlanan layihanın sunulduğu belirtilmiştir (BOA.MF.MKT.1149/54 lef 2). Bu layihaya göre mükâfat-ı tedris nişanı iki rütbe olarak düzenlenmiştir. Bu rütbeler için uygun görülecek şekiller Meclis-i Vükela tarafından seçilecekti. Bu nişan, müderrisler, âli ve tâli mektep muallimlerinden ilim ve Osmanlı lisanının öğretilmesi ve yaygınlaştırılmasında gayret gösterenlere Maarif Nezaretî'nin teklifi ve Padişah iradesi ile verilecekti. Mükâfat-ı tedris Madalyası ise iptidai eğitim ve Osmanlı Türkçesinin yaygınlaştırılmasında faydası görülen iptidai mektep muallimlerine Nezaretin teklifi ve padişah iradesi ile verilecekti. Madalya gümüş ve tunçtan olmak üzere iki çeşit olacaktı. Şekillerine Meclis-i Vükela karar verecekti. Bu madalyanın birinci rütbesini almaya hak kazanan muallimlere ömrü boyunca Maarif Nezaretî bütçesinin ikramiye kaleminden yıllık beş yüz kuruş, ikinci rütbesini haiz olanlara ise aynı şekilde üç yüz kuruş verilecekti (BOA.MF.MKT.1149/54 lef 1). Daha önce *mükâfat-ı tedris nişanı ve madalyası* olarak düşünülen ödülün Mayıs ayına geldiğinde değiştirildiği ve sadece Maarif nişanı olarak düzenlendiği görülmektedir. Nitekim Bâb-ı Âliye gönderilen 1 Mayıs 1326/14 Mayıs 1910 tarihli belgede Osmanlı memleketinde ilim ve maarifin yaygınlaştırılması yolunda gayretli olan muallimlerin teşvik edilmesi için üç rütbe olarak bir *maarif nişanı ihdas edilmesinin münasip görüldüğü* belirtilmektedir. Böylelikle eski layiha iptal edilmiştir. (BOA.MF.MKT.1149/54 lef 3-6). Layiha 2 Mayıs 1326'da Meclis-i Mahsusta görüşülmüş ve 3 Mayıs'ta irade-i seniyye alınmıştır (BOA.İ.DUİT.37/76). Daha sonra yayımlanması için Takvim-i Vekâyiye gönderilmiştir (BOA.MF.MKT.1149/54 lef 8).

Maarif nişanı nizamnamesi Düstur ve Takvim-i Vekâyi gazetesinde yayımlanmıştır. On bir maddeden oluşan nizamname Maarif Nazırı Emrullah Efendi* ve Sadrazam İbrahim Hakkı imzalıdır. Bu nizamnameye göre üç rütbeden oluşacak olan nişanlar değişik renklerde olacaktır. Nişanların zemininde kırmızı mineli bir daire üzerinde Osmanlı Devleti'nin alameti olan yıldız ve hilal bulunacaktır. Hilalin ortasında Osmanlı tuğrası bulunacak ve hilalin beyaz mineli zemini üzerinde ilimler, fenler ve güzel sanatlar anlamına gelen “*Ulûm, Fünûn ve Sanayi-i Nefise*” kelimeleri yazılacaktır. Birinci Rütbesi yeşil mineden imal edilen defne dalı taklidi bir daireyle çevrili, ikinci rütbesi yıldız tarafından iki kavisli daire, üçüncü rütbesi ise üst tarafından kesik iki kavis ile çevrili olacaktır. Nişanlar göğsün sol tarafına takılacaktır. Bu nişanlar *kayd-ı hayat* ile yani ömür boyu kullanılmak üzere verilecekti. Nişanın yanında bir de berat veriliyordu. Beratı olmayanların nişan takması yasaktı. Üçüncü rütbeden nişan alabilmek için en az beş sene muallimliğe devam etmek gerekiyordu. Beş sene daha çalışanlara ikinci rütbe, on sene daha devam edenlere birinci rütbeden nişan verilecekti. Maarif nişanının bir üst rütbesine geçenler eski nişanı iade etmekle yükümlüydü. İşten çıkarılan muallimler aldıkları nişanları geri vermek zorundaydı. Bu nişanlar Osmanlı maarifine bir şekilde faydası geçen yabancılara da verilebilecekti. Nişanlar, Nezaretin teklifi ve irade-i seniyye ile verilecekti (Düstur, 1330, II: 266-267; Takvim-i Vekayi, 1326: 559; Servet-i Fünun, 1326: 89; Albayrak ve Şeker (Yay. haz.) 2014: 254; Pakalın, 1993, II: 373).

---

* Emrullah Efendi, Osmanlı Maarif Nazırları arasında önemli bir yer işgal etmektedir. Nitekim gerek şahsiyeti gerekse ilmi derinliği sebebiyle hakkında birçok şey yazılmış ve söylenmiştir. Tuba Nazariyesi Emrullah Efendi'nin en bilinen eğitim teorileri arasında gösterilmektedir. Bkz. Ziya Kazıcı, “*Emrullah Efendi*”, DİA, İstanbul 1995,c.11,s.165-166. Emrullah Efendi, devrin basın hayatında ciddi eleştirilere maruz kalan bir maarif nazırı olarak da bilinmektedir. Nitekim 14 Teşrinievvel 1326/27 Ekim 1910 tarihli Türkiye Gazetesinde Emrullah Efendi ciddi bir şekilde eleştirilmiş ve beceriksizlikle itham edilmiştir. Emrullah Efendi'nin bu durumu *doktorluğu olmayan birinin verem dōşeğindeki bir hastayı tedavi etmesine* benzetilmiş ve istifaya davet edilmiştir. Bkz. Türkiye Gazetesi, 14 Teşrinievvel 1326, no 1, s.3.

3.2. Maarif Nişanı Verilenler

Nizamnamenin yayımlanması üzerine Maliye Nezareti'ne yazılan yazıyla birinci rütbeden yirmi beş, ikicisinden elli ve üçüncüsünden yüz adet üretilmesi talep edilmiştir. İmal edilecek nişanların numunelerinin gönderilmesi istenmiştir (BOA.MF.MKT.1153/19 lef 1). 10 Temmuz, II. Meşruiyetin ilan günü olduğu için milli bayram olarak kutlanılmaktaydı (Çolak, 2018: 786). Bu nedenle nişanların verilmesi 10 Temmuz'da gerçekleştirilecekti. Nitekim 31 Mayıs 1910 (18 Mayıs 1326) tarihinde tüm vilayetlere matbu bir emir gönderilmiş ve bu emirde *lyd-i Milli-i Osmani* olan 10 Temmuzda yapılacak taltifte verilmek üzere vilayette bulunan mektep muallimlerinden şartlara en uygun olan iki muallimin belirlenmesi istenmiştir (BOA.MF.MKT.1153/42). Bu süreçte kıdemli muallimler tercih edilmiştir. Örneğin on dört seneden beri muallimlik yapan Selanik Mekteb-i İdadisi Türkçe Muallimi Mehmet Nuri Efendi ve on beş yıldan beri muallimlik yapan Gevgili Mekteb-i İptidai muallimi Osman Nuri Efendiler tavsiye edilmiştir (BOA.MF.MKT.1149/54 lef 9). Nişanların verileceği diğer muallimler Yemen Vilayetine bağlı Sana Felihi Mekteb-i İdadisi muallim-i evveli Ahmet Ali Ünsi ve Darülmuallimin-i İptidaiye muallim-i evvel vekili Mehmet Zait ve Bi'rü'l-Azeb İptidai Mektebi muallim-i evveli Mehmet Ömer Efendiler idi (BOA.MF.MKT.1149/54 lef 11). Nişanların verilmesi ile birlikte beratları da tanzim ediliyordu. Nişanların tevcihi Takvim-i Vekayi'de de yayımlanıyordu.

Maarif Nişanına ilk layık görülenler arasında basın hayatının temsilcileri de bulunmaktadır. Servet-i Fünun gazetesinin başyazarı ve imtiyaz sahibi Ali İhsan Bey'e maarifin yaygınlaşması konusundaki faaliyetleri nedeniyle maarif nişanı verilmiştir. Aynı belgede İstanbul Maarif Müdürüne de nişan verildiği görülmektedir. Yine aynı belgede Samsun'a bağlı Kavak Nahiyesinin tanınmış kişilerinden olan Ak Ali-zade Hacı Mustafa Efendi'nin de on yedi bin kuruş

kıymetindeki binasının yarısını iptidai mektebe gelir olarak vermesi nedeniyle nişana layık görüldüğü belirtilmiştir (BOA.İ.TAL.468/22 lef 1-2).

Evini maarife bağışlayan diğer bir hayırsever ise Eskişehir eşrafından Hacı Mustafa Beyzade Hasan Bey idi. Eskişehir Maarif-i İslâmiyesine sekiz yüz lira kıymetli evini bağışlayan Hasan Bey'e üçüncü rütbeden maarif nişanı tevcih edilmiştir (BOA.MF.MKT.1164/23 lef 1-2). Bürokrasinin üst kesimlerinden eğitime katkısı olanlara da maarif nişanı verildiği görülmektedir. Basra eşrafından Abdülvahidzade Mahmut Paşa'nın mükemmel bir mektep inşa etmesi nedeniyle ona da birinci rütbeden nişan verilmiştir (BOA.BEO.3828/287079). Selanik'te uzun süreden beri eğitim öğretim faaliyetlerinde bulunan Şemsi Efendi'ye de üçüncü rütbeden maarif nişanı verilmiştir (BOA.BEO.3831/287300).

Gayr-i müslim vatandaşlardan eğitime katkısı olanlar da nişanla ödüllendirilmiştir. Nitekim Van'da Biramyın mektebinin müdürü Hamparsum Efendi'ye eğitime olan katkıları nedeniyle 27 Aralık 1910 (14 Kanunuevvel 1326) tarihinde üçüncü rütbeden Maarif nişanı verilmiştir (BOA.İ.TAL.468/42 lef 2). Maarif nişanını Van Valisi Tahsin Paşa'nın elinden alan Biramyın Efendi hissiyatını ifade eden bir mektup kaleme almış ve Nezarete göndermiştir. Biramyın Efendi mektubunda Van'ın uygun olmayan şartları altında otuz beş seneden beri eğitimle ilgilendiğini, dört yüz liradan fazla masrafla bir mektep açtığını ve mektepte 20 muallim ve 375 talebe ile eğitime devam ettiklerinden bahsetmektedir. Verilen nişan sebebiyle büyük bir memnuniyet duyduklarını belirtmektedir (BOA.MF.MKT.1186/35 lef 2).

Amerika'nın önemli zenginlerinden Madam Virjini Bagraham'a verilen maarif nişanı dikkat çekici bir tevcihtir. Belgede Amerikan milyonerlerinden olarak tarif edilen Madam Virjini, Osmanlı Devleti seyahatinde Van ve çevresini gezmiş, bu sırada Van'da bir iptidai mektep inşası için yüz lira bağışlamıştır. Madam Virjini

ayrıca Adilcevaz'da bir ziraat mektebi inşa etme niyetinde olduğunu da ifade etmiştir. Bu nedenle Madam Virjini'ye üçüncü rütbeden Maarif nişanı verilmiştir (BOA.MF.İBT.366/31;BOA.MF.MKT.1179/13 lef 1-3). Bu konudaki diğer ilgi çekici örnek ise Mısır eski hidivi İsmail Paşanın kızı Prenses Fatma Hanımdır. Mısır Hidivi İsmail Paşa'nın daha önceleri maarife bağışladığı Mirgün Zükur ve İnas rüştiye mektep binalarının tamir ve ihtiyaçlarının karşılanması için Prenses Fatma Hanım vermeyi taahhüt ettiği 337 liranın iki yüz elli lirasını vermiştir. Bu bağış nedeniyle kendisine ikinci rütbeden maarif nişanı verilmiştir (BOA.İ.TAL.471/14).

Talebelerden maarif nişanı alanlara ender rastlanmaktadır. Mülkiye mektebi son sınıf talebelerinden Remzi Efendi bu konudaki nadir örneklerdendir. Remzi Efendi'nin nişan almasının hikâyesi İngiliz Balkan Komitesi Azasının İstanbul'u ziyareti ile başlamıştır. Mülkiye Mektebine gelen İngiliz aza İngiltere Lortlar Kamarası Tarihçesi hakkında bir tez yazılmasını istemiş ve birinci olana verilmek üzere mektep idaresine on beş İngiliz lirası teslim etmiştir. Uzman bir heyet tarafından yapılan incelemede Ahmet Remzi Efendi'nin tezi başarılı bulunmuş ve on beş İngiliz lirası verilmiştir. Bu başarı üzerine Mekteb-i Mülkiye Müdürü, Maarif Nezaretinden Ahmet Remzi Efendi'nin ödüllendirilmesini istemiştir (BOA.MF.MKT.1170/41 lef 1). Nezaretin onayı ve irade-i seniyye ile Ahmet Remzi Efendi'ye üçüncü rütbeden Maarif nişanı verilmiştir (BOA.MF.MKT.1170/41 lef 5; BOA.İ.TAL.471/35 lef 2). Nişanın verilmesinde Ahmet Remzi Efendi'nin sınıfının en zeki ve ahlaklı öğrencisi olmasının yanında diğer öğrencilere örnek olacağı da dikkate alınmıştır (BOA.İ.TAL.471/35 lef 1).

Maarif nişanının tevcih edilme süreci kimi şikâyetleri de beraberinde getirmiştir. Bitlis Maarif Müdürü, Tedrisat-ı Taliye Müdüriyeti tarafından 7 Ağustos 1913 (25 Temmuz 1329) tarihli Maarif nişanı alacaklar hakkında düzenlenen listede Bitlis'ten bir tek muallimin bile bulunmamasına içerlediği bir yazı kaleme

almıştır. Bitlis Maarif Müdürü yazısında şu ifadelere yer vermektedir:
(BOA.MF.İBT.459/67 lef 1)

“... Bu muhit bu bedbaht vilayet memûrin-i idare ve talimiyeden maarif nişanıyla müstehakk-ı taltif bir memura bir muallime nailiyet şerefine halen ‘adem-i mazhariyetle bedbahttır. Merkezden uzak kalmak yüzünden efkar ve eşhas-ı münevvereden rağbet göremeyen bu muhit gariptir ki öteden beri ya ahlaksızlığı seyyiesiyle veyahut su-i haliyle bir çok memuriyetler değişmiş ve tahsis-i açıkda kala kala sefaletin ve bu netice ile ahlakın son derekesine inmiş memurin-i idare ve talimiyeye melce ve mesken-i maişet oluyor ki bu netice ile bu vilayet merkez ve mülhakatındaki mekatib bu kabil heyet-i idare ve talimiye ellerinde kalıyor ...”

Anlaşılan o ki Bitlis Maarif Müdürü yayımlanan listede kendi personelinden kimsenin olmamasına ciddi bir üzüntü içindedir. Böyle bir neticenin ortaya çıkmasını bölgenin uzun süreden beri ilgi görmeyen bir yer olmasına bağlamıştır. Nitekim maarif müdürüne göre Bitlis ve bağlı kazalara gönderilen memurlar, açıkta kalmış, bir geçim kaygısı ile burada bulunan bir nevi sürgün olarak gönderilen memurlardan oluşmaktaydı. Bu nedenle mevcut muallimlerle maarif nişanı gibi gayret ve ciddiyetin bir nişanesini kazanmak da pek mümkün değildi. Zira maarif müdürü yazısının hemen başında kaleme aldığı bu ifadelerin gönderilen listeye bir cevap mahiyetinde olmadığını belirtmiştir. Yani Maarif Müdürü içinde bulunulan durumun ne kadar kötü olduğunu ifade etmek, bir nevi içini dökmek amacıyla böyle bir yazı yazdığını ifade etmiştir. Zaten yazının ilerleyen satırlarında muallimlerden hangilerinin değiştirilmesinin gerektiğini belirten ibretlik cümleler bulunmaktadır.

Süreç içinde değişik meslek gruplarına ve toplumun farklı kesimlerine maarif nişanı verilmiştir. Osmanlı arşivinde maarif nişanı verilenlerle ilgili *maarif nişanı esami defteri* adında hususi bir defter tutulmuştur. Bu deftere göre 1910-1916

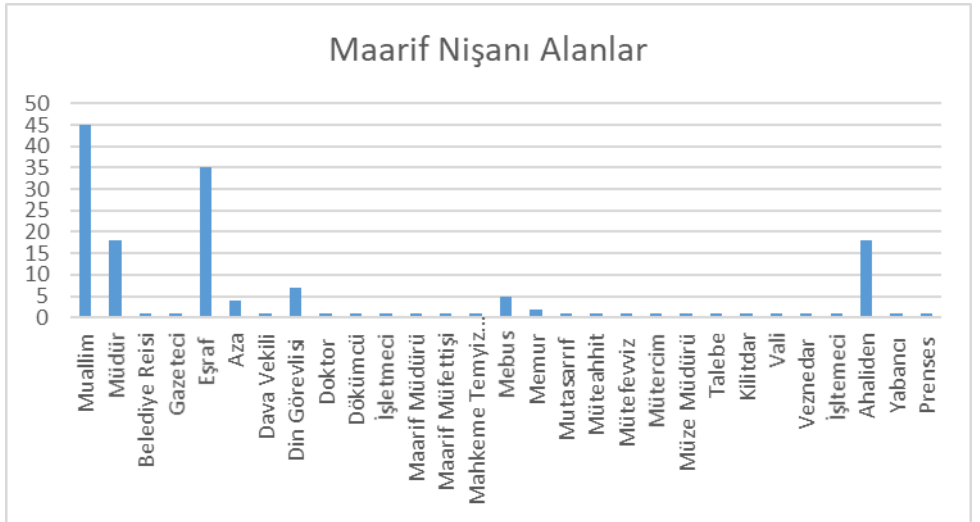
yılları arasında 160 kişiye maarif nişanının verildiği görülmektedir. Bu kayıtlardan yola çıkarak nişan verilenlerin cinsiyeti, mesleği, toplumsal statüsü, verilen nişanın hangi rütbeden olduğu vb. bilgilere ulaşılabilmektedir (BOA.A.DVNS.NŞN.d.36). Söz konusu deftere göre maarif nişanı alanların tasnifi şu şekildedir:

Maarif nişanı alanların cinsiyetlerine göre yaptığımız tasnifte toplam 160 maarif nişanının 146'sı erkeklere, 16'sı kadınlara verildiği görülmektedir. Maarif nişanları üç rütbe olarak düzenlenmiştir. Bunlardan 13'ü birinci rütbeden, 23'ü ikinci rütbeden, 123'ü ise üçüncü rütbeden verilmiştir. Nişanların gayr-i müslim vatandaşlara hatta yabancılara da verildiği daha önce ifade edilmişti. Buna göre maarif nişanı verilen 160 kişiden 123'ünün Müslim, 37'sinin ise gayr-i müslim olduğu görülmektedir. Bu tasnifte mesleklere göre nişan verilmesi konusunda öncelikle nişan verilenlerin eğitimle ilgili olup olmadıklarına göre bir tasnif yapılmıştır. Muallim, mektep müdürü, maarif müfettişi ve maarif müdürü aynı kategoride değerlendirilmiştir. Buna göre 65 adet maarif nişanı eğitim görevlilerine verilmiştir. Bunlardan biri İstanbul Maarif Müdürüne, biri maarif müfettişine, 18'i okul müdür ve müdirelerine, 45 tanesi ise muallim ve muallimelere verilmiştir. Muallimlere verilen 45 nişandan 42'si erkek muallimlere, 3'ü kadın muallimlere verilmiştir. Okul müdürlerine verilen 18 nişandan dördü kadın okul müdürlerine 14'ü ise erkek müdürlere verilmiştir.

Eğitim dışındaki iş kollarında maarif nişanı verilmesinin ağırlık kazandığı görülmektedir. Nitekim 1910-1916 yılları arasında verilen nişanlardan 95'i eğitim dışında görev yapan veya farklı alanlarda bulunanlara verilmiştir. Bu alanda bölgenin seçkinlerinden ayan ve eşraf, muteber tüccarlar, bilfiil görev yapan mutasarrıf, mebus veya emekli olmuş görevliler, müftü, nakibülşeraf kaymakamı veya patrik gibi din adamları da bulunmaktadır. Bu tasnifte bölgenin eşrafı ve itibarlı tüccarlarından 35 kişiye nişan verildiği tespit edilmiştir.

Bölgenin üst düzey idarecilerinden mutasarrıf ve valilerden de nişan alanlar olmuştur. Selanik eski valisi ve Kudüs mutasarrıfı bu nişana layık görülmüşlerdir. Ayrıca yörenin önde gelenlerinden olan din adamları da nişanla ödüllendirilmişlerdir. Bunlardan altısı müftü biri de Musul Keldani patriğidir.

Mısır eski hidivlerinden İsmail Paşa'nın kızı Prenses Fatma Hanım'a ve Amerikalı milyonerlerden Madam Virjini Bagraham'a verilen nişanlar gibi üst düzey ve zengin kadınların yanında mesleği belirtilmeyen kadınlar da eğitime yaptıkları katkılar nedeniyle nişana layık görülmüşlerdir. Ayrıca hurufat dökümcüsü, veznedar, işletmeci, gazeteci, doktor vb. farklı sahalarda görev yapanlar da nişanla ödüllendirilmişlerdir.

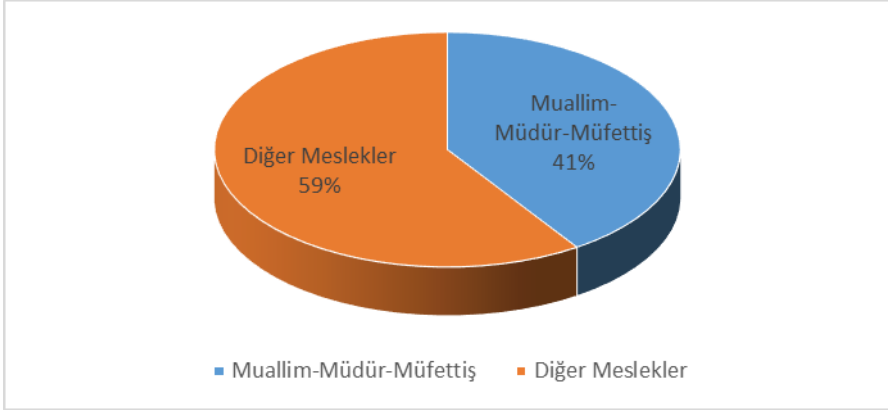

Şekil 1: Mesleklerine Göre Maarif Nişanı Alanlar

Nişanların verildiği yerler konusunda yaptığımız tasnifte Balkanlarda yoğunlaşma görülmektedir. Örneğin 21 nişan Selanik'te bulunanlara, 10 nişan Üsküp, 17 nişan ise Manastır'a verilmiştir. İmparatorluk coğrafyasında altı sene

içinde verilen nişanların yaklaşık üçte biri Balkanlarda bulunan muallim, muallime, bölge eşrafına veya ahaliden kişilere tevcih edildiği anlaşılmaktadır.

Söz konusu *maarif nişanı esami defterinden* çıkarılan bu tasnife göre eğitime bir şekilde katkı sunan diğer meslek gruplarının eğitimin bizzat içinde bulunan muallimlerden daha fazla nişan aldığı görülmektedir. Söz konusu gruba nişan verilmesinin nedeni maarife yaptıkları bağışlar ve inşa ettikleri okul binaları gibi eğitimin fiziki ortamına yapılan yatırımlardır. Bu gruba daha fazla nişan verilmesinin yadırganmaması gerektiği kanaatindeyiz. Zira Osmanlı maarifinin Tazimattan beri en önemli sorunlarının başında mali darboğaz gelmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalarda Osmanlı maarifinin finansman sorunuyla baş etme yolunda birçok enstrümanı maarif sürecine dâhil ettiği anlaşılmaktadır (Gündüz, 2010: 1658-1669).

Şekil 2: Eğitim Öğretim Faaliyetleri ve Diğer Alanlarda Maarif Nişanı Alanlar

3.3. Fazilet Mükâfatı Vakıfnamesi

Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarından beri vakıf geleneği tesis edilmiş ve bu sistem yüzyıllar boyu toplumsal ihtiyaçların karşılanması konusunda önemli

roller üstlenmiştir. Temelinde iyilik, güzellik, doğruluk gibi en temel insani değerlerin bulunduğu vakıfların eliyle cami, medrese, çeşme, imarethane vb. birçok kurum inşa edilmiş ve yüzyıllar boyunca bu kurumların ihtiyaçları karşılanmıştır. Günümüzde belediyelerin yaptıkları hizmetlerin önemli bir kısmı zamanında vakıfların eliyle karşılanmıştır. Şehirlerin su ihtiyacının karşılanması amacıyla su kuyuları ve bentlerin inşası vakıfların faaliyetleri içerisinde önemli bir mevkidedir. Ayrıca sokakların aydınlatılması, şehirlerin değişik yerlerinde bahçelerin tanzim edilmesi de vakıf hizmetleri arasındadır. Bunların yanında şehirlerin bağlantılarını sağlayan köprü ve yolların inşası, hacıların güvenli ve rahat bir şekilde gidiş gelişlerini sağlamak ve ticaretin gelişmesi amacıyla kervansarayların tesisi hep bu vakıflar eliyle sağlanmıştır. Hatta kuşların korunması amacıyla birer selatin camii şeklinde inşa edilmiş olan kuş evleri de sıra dışı vakıf geleneğinin önemli örneklerindedir (Yediyıldız, 2012: 479-483).

Osmanlı vakıf geleneği içerisinde farklılık arz edenlerinden biri de devletin son zamanlarında *Fazilet Mükâfatı* adıyla kurulan vakıf sandığı uygulamasıdır. Bu sandığın kuruluşundaki temel gaye muallimlerin teşvik edilmesidir. Nitekim Osmanlı Maarifinin genel sorunlarına bakıldığında ilk bölümde ifade edilen finansman sorunları başta gelmekle birlikte diğer önemli sorun ise yetkin, liyakatli ve mesleğine âşık muallimlerin sayısının istenen seviyede olmamasıydı. Örneğin, Beyrut Vilayetine bağlı Trablusşam'daki muallimler hakkında ciddi eleştirilerin yapıldığı görülmektedir. Öyle ki bu muallimlerin eliyle beklenen terakkinin gerçekleşmesinin mümkün olmadığı belirtilmektedir. Söz konusu muallimlerle bir iptidai mektebin güzel bir şekilde idare edilmesinin bile mümkün olmadığı ifade edilmiştir (Behçet ve Temimi, 1333: 230). Bu sorunun aşılması amacıyla Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde içinde Rüştiye, İdadiye ve Sultaniye şubeleri bulunan bir Darümuallimînin kurulması öngörülmüştür Bu okulun "*mükemmel muallimler yetiştirmek üzere*" kurulacağı belirtilmiştir (Akyüz, 2007: 181). 1882 yılından sonra Kosova, Sivas, Amasya, Bursa, Selanik,

Aydın, Halep, Mamuretülaziz, Van ve Musul'da yeni Darümuallimînler açılmıştır. 1906 yılına gelindiğinde bu okulların sayısı 36'ya ulaşmıştır (Öztürk, 1993: 552). Her ne kadar taşrada birçok darümuallimin açılmış olsa da darümuallimin mezunu öğretmen sayıları istenilen seviyeye gelememiştir.*

1908 senesine gelindiğinde halen *usul-i cedit* yani yeni tarzda eğitim öğretime vakıf olan muallimlerin sayısı olabildiğine az idi. Nitekim 1908 yılına ait *Aks-i Sadâ* gazetesinde yayımlanan bir makalede nadir bulunan bazı muallimler dışında iptidai muallimlerinin büyük bir kısmının yeni usul eğitim öğretimden haberdar olmadığını bu durumun darümualliminlerin ehliyesiz kişilerin ellerinde bulunmasından kaynaklandığı belirtilmektedir. Hatta ifadeler makalenin ilerleyen kısımlarında o dereceye varmaktadır ki iptidai muallimlerinin günün ihtiyacına kıyasen hiç mertebesinde olduğu söylenmektedir. Söz konusu muallimlerin içinde buldukları durumu sadece muallimlerin hatalarına bağlamanın yersiz olduğu ifade edilmiştir. Nitekim yıllar yılı 450 kuruş maaş alan ve zamanla bu meblağın alım gücünün düşmesinin yanında maaşı 120 kuruşa kadar inen bir muallimden verim beklemenin asıl hata olduğu belirtilmektedir (Aks-i Sadâ, 1324, sayı 5: 1).

Böyle bir ortam içinde muallimlerin eğitim öğretim faaliyetlerindeki gayretlerinin artırılması ve teşvik edilmesi amacıyla *Fazilet Mükâfatı Vakıf Sandığı* tesis edilmiştir. 12 Ekim 1918 (12 Teşrinievvel 1334) tarihinde Maarif Nezareti'nden Milli Mensucat Şirketi, muteber tüccarlardan Kibar Ali zade Fazıl

---

* 1917 yılında Uşak'ta yapılan maarif teftiş raporuna göre tespit edilen 29 muallimden sadece altısı öğretmen yetiştiren okullardan mezundu. Muallimlerin durumu hakkında ayrıntılı bilgi verilen bu raporda müfettiş Ahmet Kemal Bey, kimi öğretmenler hakkında dikkat çekici ifadeler yer vermiştir. Örneğin Necm-i Edeb İnas Mektebi hocalarından Başmuallime Naciye Hanım hakkında "*İmtizaçsız bir muallime olduğundan itişmekden uğraşmaktan programı tatbik hatrına bile gelmemiştir. Başlı başına muallimlik verilirse iyi idare eder ve bir muallimeli mekteplerde çalışır. Huyu iktizası arkadaşlarıyla imtizaç edemez. Usul-i tedsisi yokdur. Uğraşmaktan çalışmak da istemez.*" demektedir. BOA.MF.HTF.5/115

Bey ve Kâtip zade Sabri Bey'e hitaben yazılan bir yazıda Maarif Nezareti'ne vakıf ve teberru edilen iki bin liranın kullanılma şekli hakkında düzenlenecek vakıfnameye esas olmak üzere kaleme alınan belgenin ekte sunulduğu ifade edilmiştir. Vakıf şartlarını ifade eden maddelerin kabul edilip edilmediğinin bildirilmesi istenmiştir (BOA.MF.MKT.1236/34 lef 6).^{*} Bu bağışlarından dolayı Fazıl ve Sabri Beylere üçüncü rütbeden Maarif Nişanı verilmiştir (BOA.MF.MKT.1236/26 lef 1-3).

Vakıf sandığı, Maarif Nezareti bünyesinde teşkil edilmiştir. İlk etapta bir müsvedde çalışması yapılmış ve burada vakıf sandığının adı *Fazilet-i Meslekiye Mükâfatı* olarak belirlenmiştir (BOA.MF.MKT.1236/34.2 lef 1). Ancak 12 Teşrinievvel 1334/12 Ekim 1918 tarihli yazıya ek olarak sunulan vakıfnamede ise ismi *Fazilet Mükâfatı* olarak düzenlenmiştir.

Vakıfname dört bölüm halinde düzenlenmiştir. Birinci fasıl vakfın şartlarına ayrılmıştır. Buna göre vakfedilen meblağın neması sarf edilecek sermayeye dokunulmayacaktır. Kullanılmayan nema ve vakfa bağışlanacak para sermayeye eklenecekti (BOA.MF.MKT.1236/34 lef 4).

İkinci fasıl vakıf akçesinin kimlere verileceği konusuna ayrılmıştır. Buna göre fazilet mükâfatı halen muallimlik vazifesinde görevine devam edenlere verilecekti. Mükâfatın amacı muallimlerin ahlak ve ilim açısından yükselmesi ve eğitime olan ilgilerini artırmaktır. Fazilet mükâfatına hak kazanan muallimler ders yılı sonunda haiz oldukları ilim ve fazilet derecelerine göre ödüllendirilecektir. İstanbul'da olan muallimlere mükâfatları Nezaret tarafından

---

* Muteber tüccarlardan olarak zikredilen Katip zade Ali Bey'in Selanik'teki Langaza kaplıcaları için imtiyaz girişimleri ve Süleymaniye Mebusu Baban zade Hikmet ile birlikte Duhan-ı Osmani Anonim Şirketi kurma teşebbüsü hakkında Bkz. BOA.İ.MMS.165/11; BOA.ŞD.1276/22

taşrada olanlara ise Vilayetleri tarafından verilecektir (BOA.MF.MKT.1236/34 lef 4).

Üçüncü fasılda mütevellilerin vazife ve yetkileri konu edilmektedir. Vakıf akçesinin mütevellisi Maarif Nazırı idi. Mütevelliler vakıf sandığının idaresinden sorumludur. Sandıktan para ifrazı ve kabulü mütevellinin sorumluluğundadır. Bu iş için gereken muhasebeci ve katip gibi görevlileri mütevellî tayin edecektir (BOA.MF.MKT.1236/34 lef 4).

Dördüncü fasılda ise Tevliyet Meclisinin görev yetki ve sorumluluklarına yer verilmiştir. Meclis-i Kebir-i Maarif, Tevliyet Meclisi vazifesini yerine getirecektir. Mütevellî olan kişi Tevliyet Meclisinin alacağı kararlar dairesinde Fazilet Mükâfatını idare edecektir. Vakıf akçesinin işlenmesi, muhasebesi ve teftişi Tevliyet Meclisinin yetkisindedir. Vakıf sandığına yapılacak teberrular meclisin alacağı karar çerçevesinde olacaktır. Fazilet mükâfatına hak kazanmak için muallimlerin taşınması gereken vasıfların belirlenmesi yine bu meclisin yetkisindedir. Tevliyet Meclisi bu konuda bir talimatname düzenleyecektir. Bu talimatname ilmiye ve eğitimle ilgili tüm dairelere asılacaktır. Ders yılı sonunda mükâfata aday olanların değerlendirilmesi ve verilecek mükâfatın ne kadar olacağı tevliyet meclisinin görevlerindendi. Mükâfata nail olan muallimlerin isimleri, tercih edilme nedenleri ve vâkıfların isimleri yayımlanacaktır. Bu muallimlerden ilmi eser yayımlamak isteyenlere eser basım masrafları için nakdi yardım yapılacaktır. Mükâfata hak kazananlar için özel bir tören yapılması konusunda Tevliyet Meclisi bir talimatname düzenleyecektir (BOA.MF.MKT.1236/34 lef 4-5).

Maarif Nişanının aksine Fazilet Mükâfatının verildiğine dair yeteri kadar örneğe rastlanılmamıştır. Ancak Fazilet Mükâfatı verilmesi geleneğinin Cumhuriyetin ilk yıllarında da devam ettiğini gösteren kayıtlar mevcuttur. Örneğin Maarif

Nezaretî'ne gönderilen 27 Temmuz 1925/27 Temmuz 1341 tarihli yazıda lise, orta mektep, muallim mektebi ve ilk mekteplere fazilet mükâfatı verilmesi konusunda bir emir tebliğ edilmiştir. İlk mektep muallimleri Darülfünun konferans salonunda bir toplantı yaparak öncelikle aralarından on muallim seçmişlerdir. Seçilen on muallimin sicilleri ve teftiş raporları ilk tedrisat meclisinde incelenmiş ve Zeki Dünder Bey mükâfata uygun bulunmuştur. Ancak Zeki Dünder Bey, Çapakçur (Bingöl) muallimlerindendi. Nezaretin gönderdiği yazıda ise vilayet dâhilindeki muallimlerden seçilmesi istenmişti. Bu nedenle Zeki Dünder Bey için bağlı olduğu vilayet teklif yapmalıydı. Belgede Zeki Dünder Bey'den merhum olarak bahsedilmektedir. Zeki Dünder Bey'in seçimden kısa bir süre sonra vefat etmiş olduğunu anlıyoruz. Yapılan diğer bir inceleme sonucunda İstanbul İkinci Kız Mektebi Müdiresi Melek Hanım Fazilet Mükâfatına aday olarak seçilmiştir (CA.180.09.9.54.12).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Kültür tarihimizde önemli bir yeri olan ilim adamlarına saygı ve ilim erbabının ödüllendirilmesinin birçok örneği bulunmaktadır. Osmanlı bürokratik hayatının kurumsallaşması ile maarifte meydana gelen merkezileşme ve dünyaya ayak uydurma gayreti söz konusu taltif kültüründe de birtakım değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Nitekim bu süreçte diğer ülkelerde bulunan Maarife mahsus bir nişanın Osmanlı Devleti'nde de verilmesi düşüncesi hâsıl olmuştur. 1910 yılında ortaya çıkan bu düşüncede batının etkili olduğunu söylemek konusunda ikna edici bilgilerin bulunduğu söylenebilir. Nitekim Maarif Nişanının ihdası sürecinde Maarif Nezaretî'nden yazılan yazıda *sair memleketlerde* ilim ve dil faaliyetlerinde teşvik edici olması açısından maarife mahsus nişanların bulunduğu ifade edilmektedir. Bu minvalde söz konusu maarif nişanının sadece bir özenti sonucu oluştuğunu söylemenin ne derece doğru olduğu sorusu akla gelmektedir. Bu konudaki kanaatimiz bu nişanın

çıkarılmasının tamamıyla batı özentisinin bir sonucu olmadığı yönündedir. Zira 1908 hadisesi sonrasında meşrutî idarenin yönetime gelmesi sonucunda ciddi bir heyecanla memlekette yeni bir şeyler yapma gayreti içinde olan kadronun farklılaşma düşüncesinin bir tezahürü ve muallimlerin teşviki amacıyla aynı heyecanın toplumun eğitim kesimine de yansıtılma gayretinden kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Maarif Nişanı her ne kadar öncelikle muallimlerin motive edilmesi amacına yönelik olsa da bu nişanların daha çok eğitimin bizzat içinde olmayan, bir şekilde eğitime katkısı olanlara verildiği dikkat çekmektedir. Öyle ki eğitim hizmetlerine bağış yapan eşrafın daha fazla bu nişana layık görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu vaziyet devrin şartları gereği eğitimdeki eksikliklerden dolayı garip karşılanmamalıdır. Özellikle taşradaki mektep binalarının durumunun istenilen seviyede olmadığı açıktır. Söz konusu nişanın belgelerden tespit edilebildiği kadarıyla beklenen heyecanı oluşturduğuna yönelik bazı ipuçları yakalanmaktadır. Örneğin Bitlis Maarif Müdürü'nün bu konudaki yazısı bu açıdan değerlendirilebilir.

Muallim motivasyonunun sağlanması konusunda tesis edilen fazilet mükâfatının verilmesinde ciddi prensiplerin getirildiği anlaşılmaktadır. Maarif Nezaretî'nin kurmuş olduğu vakıf sandığına yapılan bağışlar devlet nezdinde ciddi bir memnuniyete neden olmuştur. Bu bağışlar ahlak ve ilim açısından öne çıkmış olan muallimlere verileceği belirtilmiştir. Mükâfata layık görülen muallimlerin yapacağı yayınlara da gerekli desteğin verileceği ifade edilmiştir. Vakıfname dikkate alındığında verilecek fazilet mükâfatlarının sistemli bir çalışmanın neticesi olduğu anlaşılmaktadır. 1925 yılında İstanbul'da Fazilet Mükâfatı için yapılan seçimlerin ciddi bir şekilde ele alınması söz konusu ödülün muallimler arasında ciddi bir yansımalarının olduğunu da göstermektedir.

Türk Maarifinde taltif ve teşvik kültürü ve geleneği günümüzde devam etmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde verilen takdir ve teşekkür belgeleri söz konusu motivasyon kaynaklarından bazılarıdır. Anadolu'nun ücra bir köyünde veya dağ kasabasında uzun yıllar görev yapan başarılı bir öğretmene kanunların uygun göreçeği şekil ve tarzda muallimlik mesleğinin hissiyatını yansıtabak madalya tarzı bir ödölün verilmesi gelecek nesillere bırakılacak daha güzel bir miras, öğretmenlik mesleğinde büyük bir teşvik kaynağı olabilir kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO) 3828/287079;
3831/287300; 3915/293586

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Sicilleri Nişan
Defterleri (A.DVNS.NŞN.d.) 36

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) İrade Dahiliye (İ.DH) 583/40585; 1226/95963;
1240/97179

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) İrade Dosya Usulü (İ.DUİT) 37/76

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) İrade Meclis-i Mahsus (İ.MMS) 165/11

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) İrade Taltifat (İ.TAL) 468/22; 468/42; 471/14;
471/35

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Maarif Nezareti Heyet-i Teftişye (MF.HTF)
5/115

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Maarif Nezareti Mektubi (MF.MKT) 1149/54;
1153/42; 1164/23; 1186/35; 1153/19; 1170/41; 1179/13; 1236/26;
1236/34

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Maarif Nezaret-i Tedrisat-ı İbtidaiyye (MF.İBT)
8/22; 366/31; 459/67

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Şura-yı Devlet (ŞD) 1276/22

Cumhuriyet Arşivi (CA) 180.09.9.54.12

Sürelî Yayınlar

(1285,14 Rebiülahir), Devlet-i Aliyyeye Bais-i Tenezzül Olan Maarifin Esbab-ı
Tedennisi, *Hürriyet*, (6)

(1326, 1 Haziran), *Servet-i Fünun*, 39, (994), 89.

(1326, 5 Haziran), *Takvim-i Vekayi*, 559

(1326, 14 Teşrinievvel), *Türkiye*, (1), 3.

Telif Eserler ve Makaleler

- Albayrak, M. ve Şeker, K. (Yay. haz.) (2014). *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Maarifinde Modernleşme*, İstanbul: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın nu: 134
- A.F. (1324, 16 Ağustos). İbtidai Mekteplerimiz, *Aks-i Sadâ*, (5), 1-2.
- Akyüz, Y. (2007). *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: PegemA
- Artuk, İ. (2007). Nişan, *DİA*, (33), 154-156.
- Aydın, C. (1989). Ali Kuşçu, *DİA*, (2), 408-410.
- Behcet, M. ve Temimi, R. (1333). *Beyrut Vilayeti Şimal Kısmı II*, Vilayet Matbaası
- Bakırcıoğlu, R. (2012). *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*, Ankara, Anı Yay.
- Çolak, F. (2018). II. Meşrutiyet Dönemi'nde Meclis-i Mebusan'da Milli Bayram tartışmaları ve Osmanlı Başkentinde Milli Bayram Kutlamaları (1908-1918), *Osmanlı İstanbulu V, V.Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu, Bildiriler (19-21 Mayıs 2017)* 785-809.
- Düstur (1330), Tertib-i sani, Dersaadet: (II), 266-267.
- Gündüz, M. (2010). "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eğitim Sisteminin Finansmanını Sağlama Düşünce, Öneri ve Uygulamaları (1860-1930)", *New World Sciences Academy*, 5(4): 1658-1669
- Hançerlioğlu, O. (2012), *Felsefe Ansiklopedisi (4)*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Kazıcı, Z. (1995). Emrullah Efendi, *DİA*, (11), 165-166.
- Kuran, A. (1968). "Tokat ve Niksar'da Yağbasan Medreseleri", *Vakıflar Dergisi*, (VII), 39-43.
- Öztürk, C. (1993). Dârümuallimîn, *DİA*, (8), 551-552.
- Pakalın, M.Z. (1993). *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, İstanbul: MEB Yay.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1998). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: TTK
- Yediyıldız, B. (2012). Vakıf, *DİA*, (42), 479-486

EKLER

Ek 1: Maarif Nişanı Nizamname Layihası ve Maarif Nişanları*

Ek 2: 1910-1916 Yılları Arasında Maarif Nişanı Alanlar*

İsim	Derece			İrade-i Seniyye Tarihi	İrade-i Seniyye Numrosu
	1. Derece	2. Derece	3. Derece		
Musavver Servet-i Fünûn gazetesi sahib-i imtiyazı Ahmet İhsan Bey'e		2		26 Teşrinievvel 1326	3305
Uşak ahalisinden Akarcalzade İsmail Efendi'ye			3	20 Teşrinisani 1326	3583

* Servet-i Fünun, 1 Haziran 1326, 994, s.89; Ortadaki Nişan Birinci rütbeden Maarif Nişanı, Sağdaki İkinci rütbeden, Soldaki ise Üçüncü rütbeden Maarif Nişanının resmidir; Nizamnamenin yayımlandığı diğer yerler için bkz. Düstur, Tertib-i sani, Dersaadet, 1330, Cilt 2, s.266-267; Takvim-i Vekayi, 559, 5 Haziran 1326, s. 2; Nizamnamenin transkripsiyonu için bkz. Muzaffer Albayrak ve Kevser Şeker (Yay. haz.) Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Maarifinde Modernleşme, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın nu: 134, İstanbul, 2014, s.253-254.

* BOA.A.DVNS.NŞN.d.36

İskeçe eşrafından merhum Hacı Ali Galip Paşa'nın haremi Hâce Esmâ Hanım'a		3	16 Kanunuevvel 1326	3834
Sana'da Felihi Mekteb-i İbtidaisi muallim-i eweli Ahmet Ali Ünsi Efendi'ye		3	2 Kanunusani 1326	4027
Erzak-ı askeriyeye müteahhidlerinden Priştineli İlyas Bey	2		6 Şubat 1326	4382
Priştineli İbrahim Bey'e		3	6 Şubat 1326	4382
Kastamonu İnebolu tarihi üzerinde Ecevitoğlu mevkiinde otelin müsteciri Hacıoğlu İsmail Ağa'ya		3	3 Şubat 1326	4359
Mekteb-i Mülkiye münthehi sınıf talebesinden 679 numaralı Ahmet Remzi Efendi'ye		3	30 Nisan 1327	524
Selanik'te Feyziye Mektebi muallimlerinden Mösyö Aleksandır Ojen Şoveli'ye		3	18 Haziran 1327	1064
Selanik'te merhum Osman Efendinin haremi Emine Hanıma		3	18 Haziran 1327	1064
Eskişehir nahiyesinde Atnaş Lağopolo Efendi'ye		3	29 Haziran 1327	1172
Üsküp Darülmuallimini muallimlerinden İsmail Efendi'ye		3	19 Temmuz 1327	1343
Üsküp Harp İdadisi Müdürü İlyâ Duçeniç'e		3	19 Temmuz 1327	1343
Üsküp Harp idadisi muallimlerinden Ağanuvîç Rişan'a		3	19 Temmuz 1327	1343
Üsküp'te Bulgar Ruhban Mektebi Müdürü İvan Blagonef'e		3	19 Temmuz 1327	1343
Manastır'da Rum İnas İdadi Mektebi Müdürü Obani Körtiy'e		3	27 Temmuz 1327	1415
Manastırda Ulah İnas İdadi Mektebi Müdiresi Eleni Mihail Bukla Naru Hanım'a		3	27 Temmuz 1327	1415
Limni sancağı mütehayyiranından Odise Pandelidi Efendi'ye	2		14 Haziran 1328	985
Suriye vilayeti dahilinde Sakya karyesi ahalisinden Ahmet Abid Efendi'ye		3	8 Temmuz 1328	1204
Giresun eşrafından Sarı Alemdarzade Ahmet Efendi'ye	2		10 Temmuz 1329	1149
Van'da Abrahamyan Mektebi Müdürü Abraham Efendiye		3	27 Ağustos 1329	1529
Edirne Müftisi Ahmet Nuri Efendi'ye		3	1 Kanunuevvel 1329	2546
Musul Keldani patriki Emanuel Efendi'ye	1		7 Kanunusani 1329	2998
Zile eşrafından Hacı Hasan Ağazade İbrahim Hanifi Efendi'ye		3	27 Mayıs 1330	909
Doktor Oğüst Gülai'ye	2		24 Ağustos 1330	1663
Ereğli kasabası eşrafından Cerrah zade Hacı Eşref Efendi'ye		3	29 Kanunuevvel 1330	2553
Daire-i Umûr-ı Sıhhiye veznedarı Andon Cermani Efendi'ye		3	30 Mart 1331	180

Osmanlı Maarifinde Muallim Motivasyonu Kaynaklarından Maarif Nişanı ve Fazilet Mükâfatı

Teşrifat-ı Divan-ı Hümayun memurlarından Ercümend Ekrem Bey'e			3	23 Nisan 1331	340
Ümeray-ı Çerâkiseden Hacı Büzürka Bey'e			3	30 Kanunuevvel 1326	3993
Taşlıca eşrafından Bayrovik Mehmet Paşa'ya		2		31 Mart 1327	301
Selanik'te Rum İnas İdadisi Müdireşi Poliksani Andonyo Hanım'a			3	18 Haziran 1327	1064
İşkodra'da Katolik Cemaat Mektebi Müdürü Padrefişte Efendi'ye		2		7 Mart 1328	62
Tüccar-ı mutebereden Betun Değirmenciyan Efendi'ye			3	16 Kanunusani 1329	3141
Biçki Yurdu Mektebi Müdireşi Behire Hakkı Hanım'a			3	15 Temmuz 1330	1382
Kastamonu vilayeti dahilinde Taşküprü'nün Paşa karyesi eşrafından Hacı Bayram Efendi'ye			3	19 Nisan 1332	488
Manastır Mekteb-i İdadi-i Mülkisi Tarih muallimi Binbaşı Tevfik Bey'e			3	27 Temmuz 1327	1415
Darülfünun Tıp Fakültesi müfredatı Tıp muallimi Tevfik Vacid Beye		2		21 Temmuz 1330	1459
Manastır'da Meşrutiyet Mektebi Muallim-i eveli Celal Efendi'ye			3	27 Temmuz 1327	1415
Tıp fakültesi Seriryan hariciye muallimi Doktor Cemil Paşa'ya	1			21 Temmuz 1330	1461
Kazımiye belediye reisi Seyyit Cafer Efendi'ye			3	18 Eylül 1330	1809
Eskişehir eşrafından Hacı Mustafa Beyzade Hasan Bey'e			3	7 Teşrinisani 1326	3448
Van'da Biramyın mektebi müdiri Hamparsum Efendi'ye			3	14 Kanunuevvel 1326	3816
Görice Müftisi Hasan Hilmi Efendi'ye			3	18 Kanunusani 1326	4162
Selanik'te Selimiye mektebi Müdürü Hasan Kâşif Efendi'ye			3	18 Haziran 1327	1064
Selanik'te Çınarlı İptidaisi muallimi Hafız Hüsni Efendi'ye			3	18 Haziran 1327	1064
Üsküp Rüştüye-i Askeriyesi Farisi muallimi Sirozî Hacı Hasan Efendi'ye			3	19 Temmuz 1327	1343
Amasya kasabası eşrafından Hacı Velizade Hacı Hasan Efendi'ye			3	27 Temmuz 1327	1416
Manastır Mekteb-i İdadi-i Mülki muallimlerinden Hasan Efendi'ye			3	27 Temmuz 1327	1415
Hurufat dökmeçilerinden Haçik Kiğorukyan Efendi'ye			3	28 Ağustos 1327	1660
Yenişehir kasabası ahalisinden Hacı Hasan Usta'ya			3	16 Haziran 1328	1000
Anamur kazası Müftisi Hacı Abdullah Efendi'nin haremi Hafize Hanım'a			3	5 Haziran 1329	772
Eskişehir Meclis İdaresi azasından Hacı Hakkı Efendi'ye			3	14 Temmuz 1329	1190

Mahkeme-i Temyiz Reisi Haydar Efendi'ye	1		12 Teşrinisani 1329	2342
Edirne Rüştîye Mektebi muallim-i evveli Hilmi Efendi'ye		3	29 Mayıs 1330	921
Siirt eşrafından Hacı Hamza Efendi'ye		3	29 Mayıs 1330	920
Siirt sancağı İdare Meclis Azasından Hamza Efendi'ye		3	30 Haziran 1330	1216
Siirt tüccar-ı muteberesinden Hacı Hüsnî Efendi'ye		3	30 Haziran 1330	1216
Evkaf-ı Hümayun nezareti kuyûd-ı kadime Arabî mütercimi Amasyalı Abdizade Hüseyin Hüsametdin Efendi'ye	2		6 Teşrinisani 1330	1939
Erzincan Mebusu Halet Bey'e	2		7 Şubat 1330	2812
Antalya Mebusu Hamdullah Paşa'ya		3	18 Ağustos 1331	1033
İçil sancağının Sarı Aydın karyesinde mukim Mısır ağniyâsından Hacı Halil Hamdi Bey'e	2		19 Kanunusani 1326	4176
Selanik'te Bulgar İdadisi muallimlerinden Hristo Nikola Efendi'ye		3	18 Haziran 1327	1067
Selanik'te İnas Rüştisi muallime-i ülası Hediha Hanım'a		3	18 Haziran 1327	1067
Amasya kasabası eşrafından Topçu zade Halil Efendi'ye		3	27 Temmuz 1327	1416
Manastır'da Resmi İttihat Mekteb-i İptidaisi muallim-i evveli Halil Efendi'ye		3	27 Temmuz 1327	1415
Manastır mekteb-i idadi -i mülki muallimlerinden Hayrettin Efendiye		3	27 Temmuz 1327	1415
Ereğli eşrafından Halil Paşa'ya		3	15 Temmuz 1330	1392
Selanik'te Yadigâr-ı Terakki Mektebi muallimlerinden Derviş Efendi'ye		3	18 Haziran 1327	1064
Selanik'te Bulgar İdadisi muallimlerinden Deskofski Efendi'ye		3	18 Haziran 1327	1064
Selanik'te Ulah Mektebi muallimlerinden Dafin Efendi'ye		3	18 Haziran 1327	1064
Üsküp Rum Mektebi Müdürü Dimitri Fani'ye		3	19 Temmuz 1327	1343
Manastır Musevi İnas Mektebi Lisan-ı Osmâni muallimi David Namyasi Efendi'ye		3	27 Temmuz 1327	1415
Selanik'te Mekteb-i Sultani muallimlerinden Recep Efendi'ye		3	18 Haziran 1327	1064
Manastır Maarif Müfettişi Recep Efendi'ye		3	27 Temmuz 1327	1415
İzmit eşrafından ve mebûsîn-i sabıkadan Hafız Rüşdi Efendi'ye		3	30 Eylül 1329	1919
Kadıköy Osmanlı İttihat Mektepleri inas kısmı heyet-i idare reisi Şekercibaşı zade Reşide Hanım'a		3	16 Şubat 1329	3600
Evkaf-ı İslamiye Müzesi meclis-i idare reisi Reşat Fuat Beyefendi'ye	1		25 Haziran 1330	1151
Selanik'te Tatbikat Mektebi muallimlerinden Hafız Zübeyr Efendi'ye		3	18 Haziran 1327	1064

Osmanlı Maarifinde Muallim Motivasyonu Kaynaklarından Maarif Nişanı ve Fazilet Mükâfâtı

Selanik'te Alyans Mektebi muallimlerinden Jozef Nikorado Efendi'ye		3	18 Haziran 1327	1064
Selanik'te Rum İdadisi muallimlerinden Jakhacı Papa Efendi'ye		3	18 Haziran 1327	1064
Selanik'te Feyziye Mektebi muallimlerinden Salim Efendi'ye		3	18 Haziran 1327	1064
Selanik'te en evvel usul-i cedide üzere tedrisatta bulunmuş olan Şemsi Efendi'ye		3	18 Teşrinisani 1326	3575
Rical-i Misriyyeden Şakir Paşa'ya		2	12 Kanunusani 1326	4093
Hüdavendigar vilayetinde Pazarköy kazasının Reşadiye karyesinde mukim Şeyh Şerefüddin Efendi'ye		3	19 Kanunusani 1329	3177
Darülfünun Müdür-i Umumisi Salih Zeki Beyefendi'ye	1		1 Temmuz 1330	1219
Orhan Gazi müzafatından Sülüz Müslim karyesi Mekteb-i iptidaisi muallimi Salih Vasfi Efendi'ye		3	24 Teşrinisani 1331	1974
Leryoz'da mütemekkin Todori Malasya Efendi'ye		3	29 Haziran 1327	1172
Manastır'da Bulgar Mekteb-i İdadisi Müdürü Todor Koçodanf Efendi'ye		3	27 Temmuz 1327	1415
Basra eşrafından Seyyit Talib Bey'e		3	18 Eylül 1330	1809
İstanbul Maarif Müdürü Ali Reşat Bey'e		2	26 Teşrinievvel 1326	3305
Konya eşrafından Ali Ramiz Bey'e		3	12 Kanunusani 1326	4093
Dramalı Aziz Efendi'ye		3	16 Kanunusani 1326	4130
Gevgili İbtidai Mektebi muallim-i evveli Osman Nuri Efendi'ye		3	16 Kanunusani 1326	4129
Selanik Vali-i sabıkı Ali Daniş Bey'e		2	6 Şubat 1326	4382
Manastır eşrafından Abdullah Ağa'ya		2	19 Kanunusani 1326	4164
Bursa eşrafından ve tüccar-ı mutebereden Osman Fevzi Efendi'ye		2	3 Şubat 1326	4360
Selanik'te Ravza-i Sıbyan Mektebi Müdürü Ali Saip Efendi'ye		3	18 Haziran 1327	1064
Selanik'te İttihat Terakki mektebi muallimlerinden Ömer Tahir Bey'e		3	18 Haziran 1327	1064
Üsküp Burhan-ı Terakki muallim-i evveli Hafız Abdurrahim Efendi'ye		3	19 Temmuz 1327	1343
Manastır'da Şadırvan Mekteb-i iptidaisi muallim-i evveli Osman Efendi'ye		3	27 Temmuz 1327	1415
Basra mebus-ı sabıkı Abdulvahhab Paşa'ya	1		14 Şubat 1327	2971
Karamürsel kasabası eşrafından Hacı Adil Efendi'ye		3	29 Mayıs 1327	855
Kayseriye'nin Germir Karyesi'nde bir mektep inşa ettiren Ali Efendi'ye		3	14 Eylül 1329	1606
Tefer ? Sancağı dahilinde Zîsefal İptidai Mektebi muallim-i evveli Ali Efendi'ye		3	5 Teşrinisani 1329	2271

Ayan azasından Darülfünun muallimlerinden Abdurrahman Şeref Efendi'ye	1		12 Teşrinisani 1329	2342
Adapazarı muteberânından Fevzi zade Hacı Ali Efendi'ye			3 27 Mayıs 1330	910
Siirt Nakibi Seyyit Ali Efendi'ye			3 29 Mayıs 1330	920
Bağdat nakibüleşraf Kaimmakamı semahatlü Seyyit Abdurrahman Efendi'ye			3 18 Eylül 1330	1809
Kerbela'da İmam Hüseyin Efendimizin kilitdarı Abdülhüseyn Efendi'ye			3 18 Eylül 1330	1809
Yenişehir eşrafından Hafız Halil Efendi zade Ali Efendi'ye			3 8 Nisan 1331	237
Alaiye'de Odabaşı zadelerden Mehmet Arslan Beyin haremi Aynülhayat Hanım'a			3 18 Ağustos 1331	1033
Kastamonu vilayeti dahilinde İnebolu kazasının Aban nahiyesine mülhak Niğerce karyesinde bir mektep tesis eylemiş olan Abdullah Efendi'ye			3 19 Nisan 1332	488
Priştine mebusu Fuat Paşa'ya		2	9 Şubat 1326	4382
Hidiv-i esbak İsmail Paşa merhumun kerimesi Prenses Fatma Hanım Efendi hazretlerine		2	10 Nisan 1327	408
Üsküp Fezziye Mektebi muallim-i evveli Faik Efendi'ye			3 19 Temmuz 1327	1343
Tıp Fakültesi Seriryan dahiliye muallimi Doktor Feyzi Paşa hazretlerine	1		23 Şubat 1329	3705
Üsküp Bulgar Darülmuallimin Müdürü Kostantin Samarcife			3 19 Temmuz 1327	1343
Üsküp Rum İnas mektebi muallimesi Madam Katrine'ye			3 19 Temmuz 1327	1343
Bağdat Vilayeti dahilinde Horasan kazasına tabi Beled-i Ruz nahiyesi mütefevviz vekili Karamıço Efendi'ye			3 30 Mart 1329	210
Vükela-yı deaviden Kostaki Efendi'ye	1		12 Teşrinisani 1329	2342
Eskişehir belediye azasından Tatar Koca Kerim Ağa'ya			3 17 Mayıs 1330	808
Canik sancağı dahilinde Kavak nahiyesi muteberanından Ak Ali zade Hacı Mustafa Efendi'ye			3 26 Teşrinievvel 1326	3305
Basra eşrafından Abdülvahidzade Mahmut Paşa'ya	1		11 Teşrinisani 1326	3511
Uşak ahalisinden Akarcılı zade Hacı Mehmet Efendi'ye			3 20 Teşrinisani 1326	3583
Sana'da Darülmuallimin-i İptidaiye muallim-i evvel vekili Mehmet Zaid Efendi'ye			3 2 Kanunusani 1326	4027
Sana'da Bi'rül'-Azab Mekteb-i İptidaisi muallim-i evveli Mehmet Ömer Efendi'ye			3 2 Kanunusani 1326	4027
İzmit livasının Adapazarı kazasına mülhak Akyazı nahiyesi eşrafından Mahmut Bey'e			3 2 Kanunusani 1326	4025
Selanik Sultanı Mektebi Türkçe muallimi Mehmet Nuri Efendi'ye			3 16 Kanunusani 1326	4129
İçil sancağı dâhilinde Mut kazası eşrafından Mahmut Beyzade Mirza Bey'e			3 19 Kanunusani 1326	4176

Debre müfettişi Mahmut Vehbi Efendi'ye		3	18 Kanunusani 1326	4162
Beyrut eşrafından Mahmut Bey'e		2	16 Mart 1327	135
Manastır'da Faik Paşa Mekteb-i İptidaisi muallim-i evveli Mustafa Efendi'ye		3	27 Temmuz 1327	1415
Manastır'da Darümuallimin muallim-i evveli Mustafa Efendi'ye			27 Temmuz 1327	1415
Hacı Mirza Mehmet Rahim Efendi'ye ikinci rütbeden maarif		2	7 Temmuz 1329	1103
Ayaslı Mustafa Paşa'ya		3	22 Temmuz 1329	1625
Nebek kazası eşrafından Cirodi zade Mehmet Paşa'ya		3	18 Eylül 1329	1782
Zara ahalisinden Gökyokuşzade Mehmet Ağaya		3	29 Teşrinievvel 1329	2229
Zonguldak eşrafından Mehmet Efendi'ye		3	27 Teşrinisani 1329	2510
Tıp fakültesi ... fahri muallimi Mazhar Paşa'ya	1		23 Nisan 1330	850
Kudüs-i Şerif sancağı mutasarrıfı Macit Şevket Bey'e	1		31 Mayıs 1330	932
Adapazarı kazası idare meclis azasından Hacı Mehmet Efendi'ye		3	29 Mayıs 1330	923
Basra eşrafından Baş Ayan zade Mehmet Ak Ali Efendi'ye		3	11 Haziran 1330	1037
Necef'te Ravza-i Haydariye kilitdârı Mehmet Hasan Efendi'ye		2	18 Eylül 1330	1809
Yenişehir eşrafından Hacı Tahir Efendi zade Mehmet Efendi'ye		3	8 Nisan 1331	237
Alaiye'de Odabaşı zadelerden Mehmet Arslan Beyin biraderi Mustafa Bey'e		3	8 Ağustos 1331	1033
Bağdat muteberânından Minacim Salih Efendi'ye		2	24 Şubat 1331	2683
Manastır'da Numune-i Terakki Mekteb-i İptidaisi muallim-i evveli Nazif Efendi'ye		3	27 Temmuz 1327	1415
Nöemi Kelekyan Hanım'a		3	15 Eylül 1327	1760
Kalimnoz'da sünger ticaretiyle meşgul Nikola Vovali Efendi'ye		2	13 Şubat 1327	2948
Şehremaneti heyet-i fenniyesi memurlarından Nuri Bey'e		3	17 Mart 1328	159
Eczacı Mekteb-i Âlisi Fenn-i Kimya ve İspençiyar muallimliğinden mütekaid Neşet Efendi'ye	1		31 Kanunuevvel 1331	2270
Manastır'da Bulgar İnas Rüştüye Mektebi Muallimesi Vasiliko Larada'ya		3	27 Temmuz 1327	1415
Amerika milyonerlerinden Madam Virjini Bagraham'a		3	16 Nisan 1328	456
Eskişehir meclis idaresi azasından Veli Bey'e		3	14 Temmuz 1329	1190
Uşak ahalisinden Akarcalı zade Hacı Yahya Efendi'ye		3	20 Teşrinisani 1326	3583

Selanik'te Tatutdura Ağa ve Dil Mektebi muallimlerinden Bakuma Darası Efendi'ye			3	18 Haziran 1327	1064
Manastır'da Rum Mekteb-i İdadisi müdiri Yorgi Anağnostopoli Efendi'ye			3	27 Temmuz 1327	1415
Sapanca eşrafından Yusuf Efendi'ye			3	6 Mayıs 1329	496
Zileli Soğancıoğlu Yusuf Ağa'ya			3	29 Teşrinisani 1329	2229

Ek 3: Fazilet Mükâfatı Sandığı Vakıfnamesi*

Fazilet Mükâfatı namıyla muallimîn ve muallimâta verilecek mebalîğ için Maarif-i Umumiye Nezaret-i Celilesince tesis edilen sanduğun sermayesini teşkile medar olmak maksadı ve âtide muharrer mevadd ahkamina riayet edilmek şeraiti ile iki bin adet liranın vakf ve tahsis edildiğini beyan eylerim.

Birinci Fası

Vakfın Şeraiti

1. Mebalîğ-i mevkûfenin neması sarf olunub re'sû'l-malina dokunulmayacaktır.
2. Sarf olunmayan nema re'sû'l-mala zam olunacaktır.
3. Vâkıfların şerait-i vakfiyesini kabul edenler tarafından işbu "fazilet mükâfatına" mahsus sanduğa akça vaz olunmak istenildiği takdirde işbu akçeler dahi ayn-ı vakf gibi olub re'sû'l-mala ilave edilecektir.

İkinci Fası

Meşrut-leh

4. El-yevm muallimlik hidmet ve mesleğinde bulunanlarla ba'demâ bu hidmet ve mesleğe dahil olanlar fazilet mükâfatının mevzuu yani meşrûtîn-lehi olub gayesi dahi mualliminin ahlaken ve ilmen iktisab-ı fazilet etmeleri ve vezaif-i talim ve tedriselerini ifa uğrunda mesai ve gayretlerinin tezyid ve teşvikleridir. Binâen aleyh tedrisat-ı tâliye ve âliye ve iptidaiye ile meşgul ve muallimliği meslek-i mahsus ittihaz etmiş olanlardan emsallerine faik oldukları tahakkuk eden birer neferi tefrik olunacak ve vakf-ı akçe nemasından tensib olunacak mikdarı bu muallimlerden her birisine sene-i tedrisiye nihayetinde haiz oldukları ilim ve fazilet ve mesailerı derecesine göre taksim ve tevzi ve i'ta edilecektir.

* BOA.MF.MKT.1236/34 lef 4-5

5. Bir muallim fazilet mükâfatına nail olan muallim arzu eylediği halde Memalik-i Osmaniye dahilinde ve Memalik-i Ecnebiyede icra-yı tetebbuat için münasib bir müddetle mezuniyet verilecektir. Bu müsadeden istifade eden muallim tetebbuatın netaicini risale şeklinde Maarif Nezaretine takdim edecek ve bunun neşr ve ilanı takarrür ederse mesarif-i tabiiyye ve neşriyesi vakıf akçe nemasından sarf edilecektir.

Üçüncü Fasıl

Mütevelli ve Zeaif ve Salahiyeti

7. Fazilet mükâfatına mahsus vakf akçenin mütevellisi Maarif Nazırı olan zattır.
8. Mütevelliler vakıf sanduğunun umur ve muamelat-ı idareye ve hesabiyesinden mesuldür. Akçe sarf ve ahz ve kabzı mütevelliyeye aiddir. Muhasib ve sanduk emini ve katib gibi memurları tayin ve azl etmek mütevellinin cümle-i salahiyetindedir.

Dördüncü Fasıl

Tevliyet Meclisi ve Zeaif ve Salahiyeti

9. Meclis-i Kebir-i Maarif fazilet mükâfatına mahsus vakıf sanduğunun tevliyet meclisi vazife ve salahiyetini haiz olacaktır. Mütevelli olan zat işbu tevliyet meclisinin mukarreratı dairesinde umur-ı idare ve hesabiyeyi rü'yet ve icra edecektir. Tevliyet meclisinin ittihaz etmiş olduğu mukarrerata muhalif bulunacak makbuzat ve sarfiyat ve muamelat keenlemyekün ad ve itibar edilecektir.

10. Vakf akçenin suret-i tenmiyesi ve muhasib ve sanduk emini ve katib misüllü memurinin intihabı ve sandukun muamelat-ı hesabiyesinin murakabe ve teftişi tevliyet meclisinin cümle-i salahiyetindedir.

11. Vakıf sandukuna akçe teberrü edeceklerin akçelerinin kabulü ve re'sü'l-mala vakıf zam ve ilavesi tevliyet meclisinin ittihaz edeceği karara göre mütevelli tarafından vaki olacaktır.

12. Fazilet mükâfatına kesb-i nailiyet için muallimînin haiz olacakları evsaf ve şerait hakkında tevliyet meclisi tarafından talimatname yapılacak ve bütün müessesat-ı ilmiyye tamim olunacak ve mualliminin mecma'larına daimi suretde talik edilecektir.

13. Her sene-i tedrisiye nihayetinde fazilet mükâfatına müstehak oldukları inha olunanların lehlerinde veya aleyhlerinde ibraz olunacak evrak ve asar ve vesaik ve mazbata gibi delail-i tahririyye ve malumat-ı şifahiye tevliyet meclisi tarafından tedkik ve tahkik olunacak ve lede'l-hace icray-ı teftiş edilerek dördüncü madde ahkâmına tevfiken münasibleri tefrik olunarak bunlara ita olunacak mükâfatın miktarını dahi tayin

ederek ve işbu mualliminin esbab-ı tefrik ve tercihi müdellelen irâe ederek keyfiyeti ve netice-i kararı havi mazbatayı mütevelliyeye arz ve takdim eyleyecektir.

14. Tevliyet Meclisi ekseriyetle ittihaz-ı karar eylediği halde ekalliyetde kalan re'ylarin esbab-ı muhalefeti alâ vechi't-tafsil mazbatada münderiç olacaktır. Bu yolda tanzim ve tahrir kılınmamış olan mazbatalar üzerine mütevellinin icraatda bulunmamağa ve mazbatayı iade eylemeğe salahiyeti olacaktır.

15. Fazilet mükâfatına nail olanların esamileri ve esbab-ı tefrik ve tercihleri ve vâkıfların esami ve şöretleri neşr ve mekatib ve müessesat-ı ilm ü maarife tamim ve talik edilmesini dahi Tevliyet Meclisi taht-ı karar alacak ve bunlardan bera-yı tetebbü mezuniyet isteyenlere verilecek müddeti tahdid edecektir. Tetabbuata aid asarın mesarif-i tabiiye ve neşriyesine kifayet mikdarı akçenin galle-i vakıfıdan ifraz ve sarfını kararlaşdıracaktır.

16. Vakıf sanduğun mesarif-i idariye ve meberresi galle-i vakıfıdan bade't-tenzil bakıyyesinden mükâfat akçesi verilecektir.

17. Mükâfata nail olanlara icra olunacak merasim-i mahsusanın şekil ve sureti hakkında Tevliyet Meclisi talimatname tanzim edecektir.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Motivation is defined as the force of moving an individual. Throughout our education history, it has been observed that the concepts of “teşvik” and “terğib” were used frequently. Teşvik Means encouragement while Teğrib means demand. The decoration of education in the educational bureaucracy system to encourage teachers in the Ottoman State Differs from the previous decorations in terms of being specific to education. Another source of motivation is the decoration for merit, which is the most important regulation to improve the educational quality of teachers. In this study, the documents of the constitution and the documents of foundations on the subject of the decoration of education and the decoration of merit were investigated and presented with prominent examples.

Method

This study was carried out within the framework of document analysis, one of the qualitative research methods. Document analysis involves the analysis of documents related to the subject of the research. This method is known as a method frequently used by historians, linguists and anthropologists.

In the study, the related documents that were evaluated were obtained by reviewing archive documents located in the Republic of Turkey, Ministry of Presidency Public Records, Ottoman, and Republic Archive funds. Additionally, the official and private newspapers of the time, the magazine Düstur, and the related literature were reviewed.

The documents that were determined from the Republic of Turkey, Ministry of Presidency Public Records, Ottoman and Republic Archive funds, and other sources were first ranked chronologically and graded according to the topics of the study. Following this step, the contents of the documents were analyzed, and the synthesis process was initiated. The study also covered the main themes of the Decoration of Education and Decoration of Merit. Under these two topics, those who were deemed worthy of those awards and decorations were investigated with concrete examples.

Findings (Results)

In the script sent from the Ministry of Education to Bâb-ı Âli on March 14, 1910, it was stated that there were special decorations and medals, which were specific to education and which were awarded to those who conducted significant studies on popularizing scientific research and language in other states. In the Ottoman State, some professors and teachers made efforts on this subject. However, because there was no such decoration, it was stated that an education-specific decoration was prepared. The decoration of education was first thought as *mükâfat-ı tedris nişanı* (*decoration of teaching award*) and *mükâfat-ı tedris madalyası* (*medal of teaching award*) and later it was regulated as the decoration of education.

Following the publication of the document of the constitution, with the script written by the Ministry of Finance, it was demanded that twenty-five first-grade, fifty second-grade and one hundred third-grade decorations to be manufactured. Because the 10th of July is the day when the Second Constitutional Era was declared, it was celebrated as a national holiday. Therefore, the award ceremony of the decorations was held on the 10th of July. In this process, senior teachers were preferred to be awarded the decoration.

Non-Muslim citizens, who contributed to education, were also awarded decorations. For example, the founder of a private Armenian school, Hamparsum Efendi were awarded the third-grade decoration of education for his contribution to education. Madam Virjini, who was described as an American rich woman, donated one hundred Liras for the construction of a primary school during her visit to the Ottoman State in Van and its premises. Additionally, Madam Virjini stated that she intended to construct an agricultural school. Therefore, Madam Virjini was awarded a third-grade decoration of education.

In Ottoman Education, another regulation implemented for the motivation of teachers was the decoration of merit. The decoration of merit was regulated as a foundation fund within the Ministry of Education. At the first sate, the name of the foundation fund was determined as *Fazilet-i Meslekiye Mükâfatı* (*Award for Professional Merit*). In the foundation document that was presented as an extension of the script on October 12, 1918, the name of the foundation fund was regulated as *Fazilet Mükâfatı* (*Award of Merit*). The foundation document was regulated in four sections. The first section was designated as the conditions of the foundation. The second section was reserved for the subject of to whom the money of foundation would be given as an award. The third section covered the duties and authorizations of the administrations of the foundation. The fourth section included the duties, authorizations, and responsibilities of the board of directors of the foundation.

Some records demonstrate the continuation of the custom of awarding decoration of education in the initial years of the Republic. Thus, in the script sent to the Ministry of Education on July 25, 1925, an order regarding selecting decoration of education in high schools, secondary schools, education schools, and primary schools was issued. As a result of the analysis conducted, Melek Hanım, who was the administrator of the Second School for Girls in İstanbul was selected as a candidate.

Conclusion and Discussion

In our cultural history, there are many examples of respect and awards for scientists, which has a significant place. Of those, it is noteworthy that the decoration of education, despite being awarded for motivating teachers at first, was awarded for individuals who were not included in education personally and who contributed to education in a certain way. This is believed to be due to the conditions and the economic and physical deficiencies of education at the time. In terms of motivating teachers, it was understood that serious principles were set in awarding the decoration of education. It was stated the donations to foundation fund would be given to teachers who distinguished for their moral and scientific virtues. In Turkish Education, the custom of awards and encouragements continues today. In the Ministry of National Education, the certificates of excellence and appreciation are some of the sources of motivation in question. In the Anatolian region, we believe that awarding teachers, who serve in a remote village or mountain town for long years, with a prize such as a medal that reflects the feeling of conducting the profession of teaching according to styles and manners suitable to laws can be a great source of a legacy to future generations and a great encouragement in the profession of teaching.